

Eläketurvakeskuksen
monisteita 42

Eläkeläiset tulonjaossa

Tiina Mäkinen

Helsinki 2003

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Pienituloisten eläkeläisten osuus kaventunut.....	6
3 Naisten asema heikompi miehiin ja pariskuntiin verrattaessa.....	10
4 Entistä pienempi osa alimmassa tulokvintiilissä olevista eläkeläisiä	12
5 Lakisääteinen eläketurva keskeinen tulonlähde.....	15
6 Eläkeläismiesten tulot jakautuneet epätasaisimmin.....	20
7 Näkökulmia tuleviin tutkimuksiin	22

Kirjallisuus

Litteet

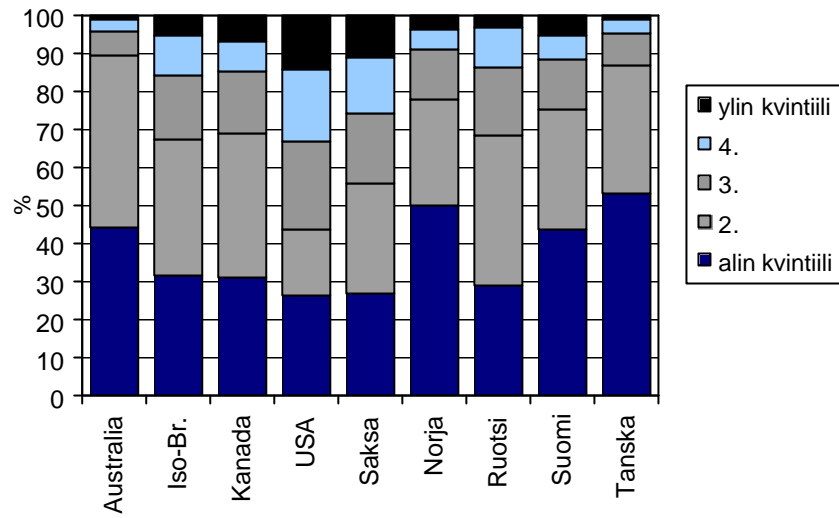
1 JOHDANTO

Uusimmat kansainväliset vertailut antavat varsin lohdullisen kuvan eläkeläisväestön taloudellisesta asemasta. Yamadan (2002) yhdeksän OECD-maata käsittäneen tutkimuksen mukaan eläkeläisten tulotaso on – suhteessa työikäiseen väestöön – merkittävästi kohentunut. Viime vuosikymmenen puolivälissä 65-74-vuotiaiden käytettävissä olevat tulot ylsivät yleisesti jo noin 80 prosenttiin 41-50-vuotiaiden tulotasosta (ks. myös Casey & Yamada 2002; OECD 2001). Eläkkeelle jäävä ei siis enää välttämättä kohtaa huomattavaa elintason laskua, ja enemmistö eläkeläisistä voidaankin eri taloudellisten mittarien perusteella luokitella hyväosaisiksi.

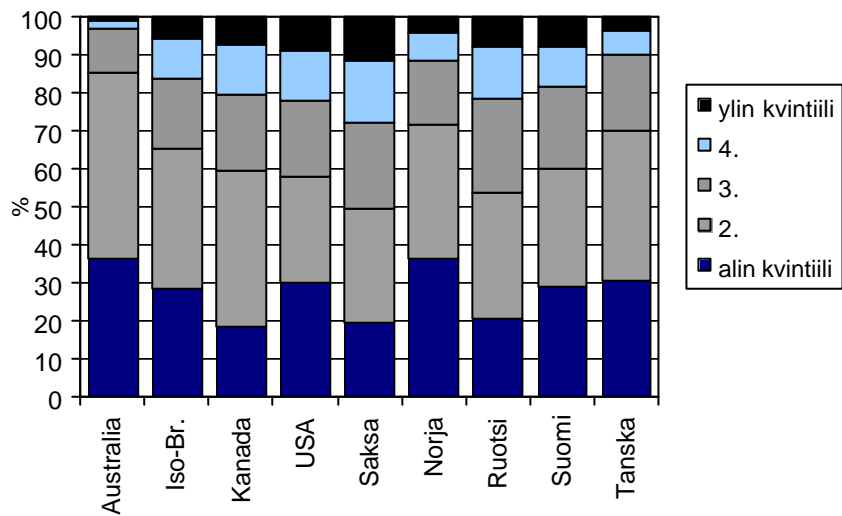
Aiemmissa eläkeläisten asemaa kansainvälisesti vertaillen tutkimuksissa on kerta kerran jälkeen tuotu esille eläkeläisväestön heterogeisuus. Eläkeläisistä yksinasuvat iäkkäät naiset joutuvat usein tulemaan toimeen pienemmillä tuloilla kuin eläkeläismiehet ja –pariskunnat (esim. Gillion et al. 2000; Ruspini 2000). Monisteessa eläkeläistalouksien taloudellista asemaa suhteessa koko väestöön kuvataan joissakin kohdin myös sukupuolen ja perherakenteen näkökulmasta. Aiemmissa eläkeläisväestön taloudellista asemaa käsitelleissä tutkimuksissa em. tekijät ovat olleet mukana hyvin harvoin, jos laisinkaan. Tutkimusaineistona käytetään uusimpien kansainvälisten vertailujen tavoin Luxembourg Income Study -aineistoa. Eläkeläistaloudet ovat tarkastelussa kotitalouksia, joiden viitehenkilö – perheenpää – on täyttänyt 65 vuotta ja kotitalouden yhteenlasketuista käytettävissä olevista tuloista ansiotulojen osuus jää alle neljännekseen ja eläketulo muodostaa vähintään neljäsosan (lisätietoa tutkimusmetodista ks. Mäkinen 2001; 2002).

2 PIENITULOISTEN ELÄKELÄISTEN OSUUS KAVENTUNUT

Kuviossa 1 eläkeläistalouksissa asuvat on sijoitettu kulutusyksikkökohtaisten – kulutusyksikköluvut OECD:n uuden asteikon mukaiset – käytettävissä olevien tulojensa perusteella viiteen tuloluokkaan eli ns. tulokvintiiliin. Em. kvintiilien tuloajat on laskettu koko väestön käytettävissä olevien tulotietojen pohjalta. Kuvio 1 kertoo näin ollen, miten eläkeläistalouksissa asuvat sijoittuvat eri tulokvintiileihin suhteessa koko väestöön. Mikäli eläkeläiskotitalouksissa elävien sijoittuminen em. tuloluokkiin noudattaisi koko väestön jakaumaa, kukin tulokvintiili edustaisi 20 prosenttia eläkeläistalouksissa asuvista. Eläkeläisten tulojakauma näyttää kuitenkin poikkeavan koko väestön tulo-osuuksista.

Kuvio 1. Eläkeläisten sijoittuminen eri tulokvintileihin ¹ vuonna 1985 (OECD:n uusi asteikko).

Kuvio 2. Eläkeläisten sijoittuminen eri tulokvintileihin vuonna 1995 (OECD:n uusi asteikko).

¹ Koko väestön käytettävissä olevat tulot jakautuvat viiteen yhtä suureen luokkaan eli kvintiiliin. Kussakin kvintiilissä on 20 % kotitalouksista.

Vielä 1980-luvun puolivälissä eläkeläistalouksissa asuvat olivat koko väestön verrattaessa yliedustettuina kahdessa alimmassa tulokvintiilissä. Tätä ylemmissä tulonsaajaluokissa heitä taas oli vähän suhteessa koko väestöön. Norjassa ja Tanskassa lähes joka toinen eläkeläistalouksissa asuvista oli käytettävissä olevien tulojensa perusteella luokiteltavissa köyhimpään tulonsaajaviidennekseen. Myös Australiassa ja Suomessa alimman tulokvintiilin osuus oli verrattain korkea – yli 40 prosenttia. Brittiläisistä ja kanadalaisista eläkeläisistä kolmasosa sijoittui pienituloisimman 20 prosentin joukkoon. USA:ssa, Saksassa ja Ruotsissa pienituloisia eläkeläisiä oli vähiten eli alle 30 prosenttia eläkeläistalouksissa asuvista. Norjan ja Suomen tulokvintiiliosuudet näyttivät 1980-luvun puolivälissä samankaltaisilta, mutta myös Ison-Britannian, Kanadan ja Ruotsin jakaumat olivat varsin yhdenmukaiset. Vertailtavista maista USA:ssa eläkeläistalouksissa asuvien sijoittuminen eri tulonsaajaviidenneksiin oli lähimpänä koko väestön jakaumaa.

Kuvioiden 1 ja 2 vertailu osoittaa, että eläkeläistalouksissa asuvista yhä harvempi kuului alimpaan tulokvintiiliin vuonna 1995. Tanskassa (laskua 22.5 %-yksikköä), Suomessa (laskua 14.9 %-yksikköä) ja Kanadassa (laskua 12.6 %-yksikköä) pienituloisimman tulonsaajaviidenneksen joukko supistui eniten. Koko väestön jakaumaan verrattaessa eläkeläistalouksissa asuvat olivat Kanadassa, Saksassa ja Ruotsissa harvemmin edustettuina alimmassa tulokvintiilissä. Australiassa ja Norjassa alimman kvintiilin osuus muodostui suurimmaksi – ollen yli kolmanneksen.

Eläkeläistalouksissa asuvat näyttävät 'liikkuneen' alimmasta tulokvintiilistä kohti ylempiä tulonsaajaluokkia. Erityisesti kolmas tulokvintiili on kerännyt alemmista tulokvintiileistä tulleita, mutta kasvua on tapahtunut myös tätä ylemmissä tulonsaajaluokissa. Tulosta voidaan osaltaan selittää eläkeläisväestön rakenteen muuttumisella, eli eläkkeelle on jäänyt enemmän parempaan eläketuloon yltäneitä, ja vastaavasti pienituloisten eläkeläisten määrä on supistunut. Koska LIS-aineisto ei ole paneeliaineisto – vuoden 1985 eläkeläiset eivät välttämättä ole enää mukana vuoden 1995 aineistossa – emme voi olla täysin varmoja siitä, mihin suuntaan eläkeläisten tuloliikkuvuus on tosi asiassa kehittynyt. Kuvioiden 1 ja 2 tuloksiin vaikuttaa myös se, miten käytettävissä olevat tulot ovat kehittyneet koko väestön tasolla, ja ennen kaikkea muiden väestöryhmien kuin eläkeläisten osalta. Mikäli muiden väestöryhmien tulokehitys on ollut negatiivista, ja eläkeläisten tulotaso on säilynyt muuttumattomana, eläkeläisten asema suhteessa koko väestöön saattaa lopulta näyttää kohentuneen, vaikka tulotaso ei olisikaan reaalisesti parantunut (esim. suomalaisten eläkeläisten tulotasosta suhteessa muihin väestöryhmiin ks. tarkemmin Uusitalo, Sallila & Hagfors 2003).

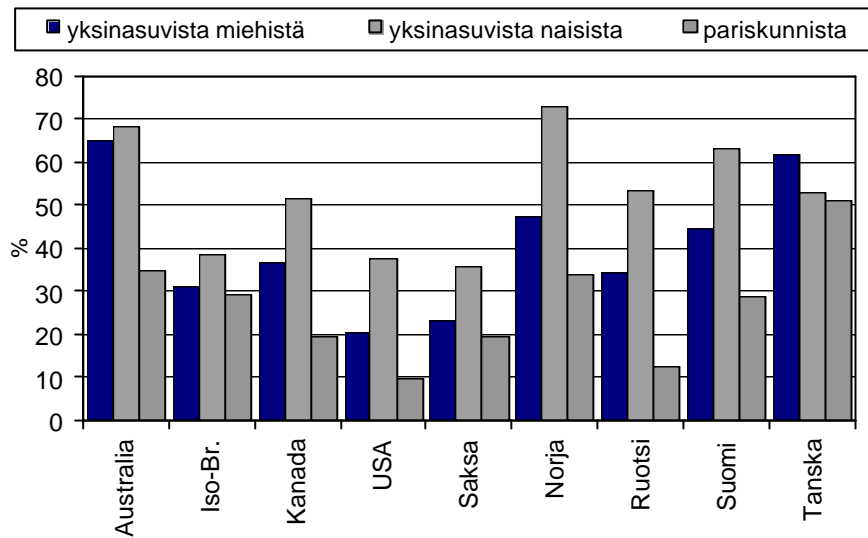
Kuvioiden 1 ja 2 vertailu osoittaa, että USA muodostaa eläkeläistalouksissa asuvien 'tuloliikkuvuuden' osalta mielenkiintoisen poikkeuksen; kolmen ylimmän tulonsaajaluokan osuus on kaventunut 1980-luvun puolivälistä, ja kahden alimman osuus on puolestaan kasvanut. Eli eläkeläistalouksissa asuvien tulokehitys on ollut USA:ssa täysin päinvastainen muiden maiden tilanteeseen verrattuna. Suomen tulokvintiiliosuudet olivat 1980-luvun puolivälissä yhtäläiset Norjan kanssa. Eläkeläistalouksien tulonjako koko väestön tulonjakoon verrattuna oli Suomessa vuonna 1995 lähempänä USA:n tulonjakoa. Norja sai Suomen sijaan seuraa Tanskasta.

3 NAISTEN ASEMA HEIKOMPI MIEHIIN JA PARISKUNTIIN VERRATTAESSA

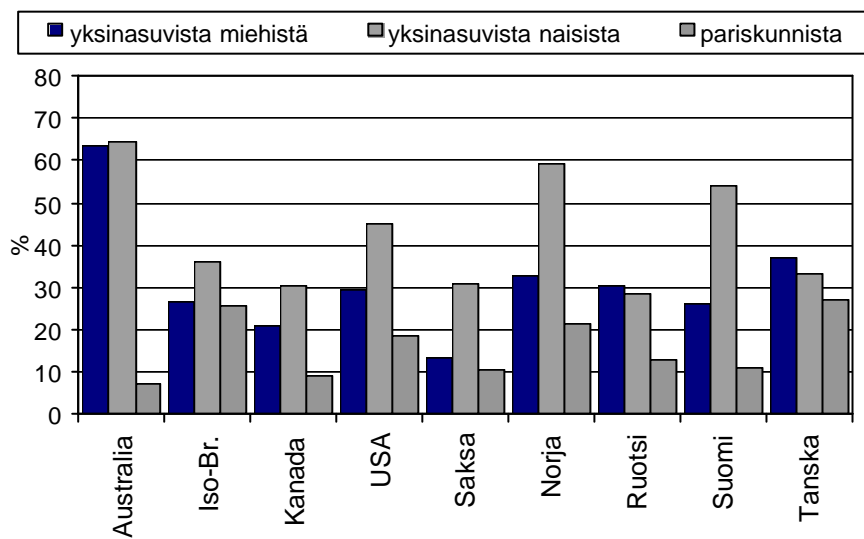
Alin kvintiili oli 1980-luvun puolivälissä tyypillisesti naisten kvintiili. Norjalaisista yksinasuvista eläkeläisnaisista lähes 73 prosenttia kuului pienituloisimpaan tulonsaajaviidennekseen. Myös Australiassa ja Suomessa alimman kvintiilin edustus oli naisten keskuudessa verrattain suuri. Brittiläisiä, amerikkalaisia ja saksalaisia eläkeläisnaisia oli sitä vastoin prosenttiosuudella mitattuna vähiten alimmassa tulokvintiilissä. Pariskunnat sijoituivat yksinasuvia naisia ja miehiä todennäköisemmin ylempiin tulokvintiileihin. Kuvion 3 tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että tulokset kuvaavat ainoastaan yksinasuvien eläkeläisnaisten ja -miesten sijoittumista pienituloisimpaan kvintiiliin. Kuvio 3 ei näin ollen kuvaa edustavasti kaikkien mies- ja naiseläkkeensaajien taloudellista asemaa (edustavuudesta lisää ks. Mäkinen 2002, liitetaulukot 2.5-2.8). Sama pätee myös monisteen muihin kuvioihin, joissa perherakenne on mukana tarkastelussa.

Alimmassa tulokvintiilissä olevien eläkeläistalouksien osuus vähentyi 1990-luvun puoliväliin tultaessa selvästi kaikissa tarkasteltavissa perhetyypeissä USA:ta lukuun ottamatta. Eläkeläistalouksien aseman tulonjaossa voidaan näin todeta parantuneen perherakenteesta riippumatta. Hyvästä kehityksestä huolimatta yksinasuvat eläkeläisnaiset kuuluivat vielä miehiä ja pariskuntia useammin köyhimpään tulonsaajaviidennekseen. Vain Ruotsissa ja Tanskassa eläkeläismiehet olivat naisia todennäköisemmin alimmassa tulokvintiilissä.

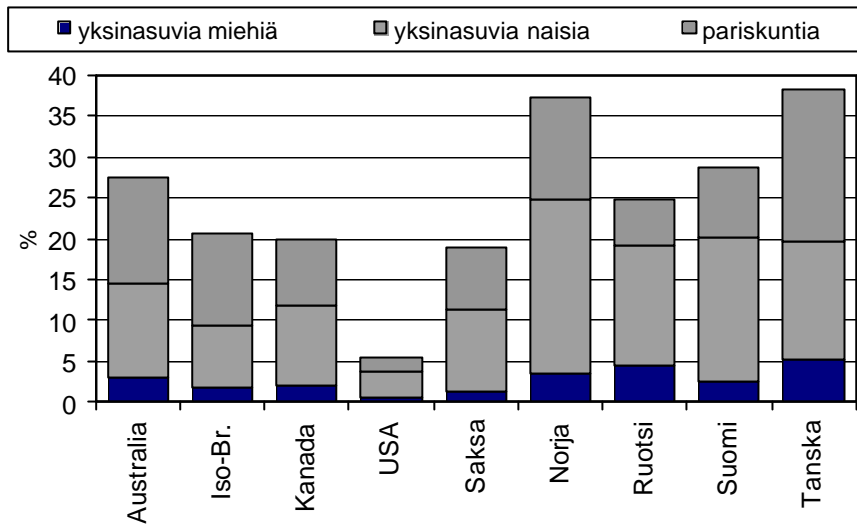
Kuvio 3. Alimpaan kvintiiliin kuulumisen vuonna 1985.

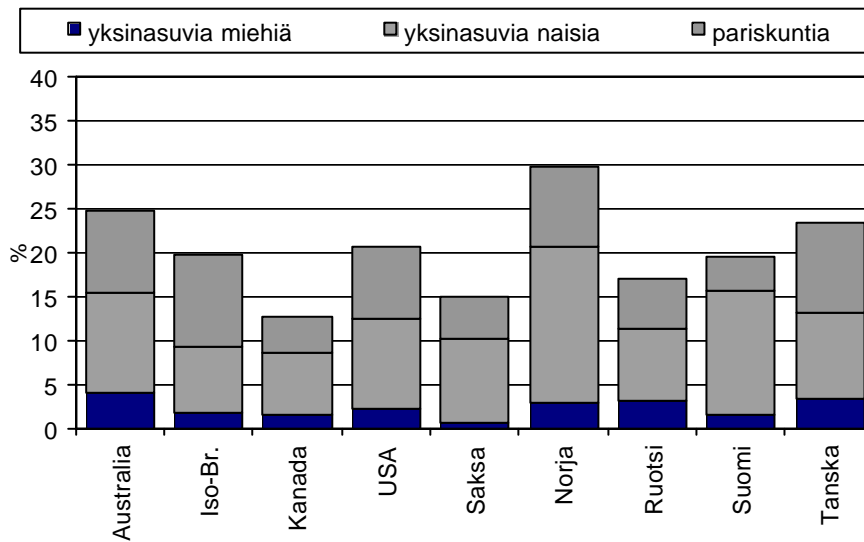
Kuvio 4. Alimpaan kvintiiliin kuulumisen vuonna 1995.

4 ENTISTÄ PIENEMPI OSA ALIMMASSA TULOKVINTIILISSÄ OLEVISTA ELÄKELÄISIÄ

Jotta eläkeläistalouksien suhteellisesta asemasta saisi paremman kuvan, on paikallaan tarkastella, kuinka suuren osan eläkeläistalouksissa asuvat ovat muodostaneet kaikista alimpaan tulokvintiiliin luokitelluista. Kuvioiden 5 ja 6 tuloksia analysoitaessa on kuitenkin muistettava, että tarkastelussa mukana olevien maiden väestöt poikkeavat ikärakenteeltaan toisistaan, ja tämä osaltaan vaikeuttaa vertailua (ks. liitetaulukko 1). Kuviosta 5 nähdään, että Norjassa ja Tanskassa eläkeläistalouksissa asuvien yhteenlaskettu osuus köyhimmässä kvintiilissä olleista kohosi 1980-luvun puolivälissä lähes 40 prosenttiin. Australiassa, Ruotsissa ja Suomessa osuus jäi noin neljäsosaan. Iso-Britannia, Kanada ja Saksa muodostivat kolmannen selvästi erottuvan ryhmän, eli em. maissa noin 80 prosenttia alimpaan tulokvintiiliin kuuluneista oli muita kuin eläkeläistalouksissa asuneita. USA:ssa eläkeläistalouksissa eläneet muodostivat vuonna 1985 vain murto-osan – noin 5 prosenttia – köyhimpään tulonsaajaviihdennekseen kuuluvista. Koska yli 64-vuotiaat eläkeläismiehet elivät harvemmin yksinään jäi myös heidän suhteellinen osuutensa alimmassa kvintiilissä selvästi pienemmäksi kuin naisten ja pariskuntien (ks. liitetaulukko 2).

Kuvio 5. Eläkeläisten osuus alimmassa kvintiilissä olleista vuonna 1985, %.

Kuvio 6. Eläkeläisten osuus alimmassa kvintiilissä olleista vuonna 1995, %.

Kuvio 6 osoittaa, että eläkeläistalouksissa asuvien osuus alimmassa tulokvintiilissä olleista pieneni vuoteen 1995 tultaessa. Vain USA:ssa eläkeläistalouksiin kuuluneet edustivat entistä suurempaa osaa – lähes nelinkertaista osuutta vuoteen 1985 verrattaessa – köyhimmästä tulonsaajaviidenneksestä. Norjassa eläkeläistalouksissa asuvien yhteenlaskettu osuus alimpaan tulokvintiiliin luokitelluista pysytteli edelleen vertailun korkeimpana – noin 30 prosentissa. Australian ja Tanskan kohdalla osuus jäi noin neljäsosaan.

Isossa-Britanniassa, USA:ssa ja Suomessa joka viides alimmassa tulokvintiilissä olleista asui eläkeläistaloudessa. Kanadan, Saksan ja Ruotsin kohdalla eläkeläisväestöä oli köyhimmän tulonsaajaviidenneksen joukossa vähiten. Yksinasuvat eläkeläisnaiset näyttivät muodostavan alimpaan tulokvintiiliin luokitelluista eläkeläistalouksista yhä suurimman osan. Tulosta selittää osaltaan se, että 65 vuotta täyttäneistä eläkeläistalouksista yhä useampi on yhden hengen naistalouksia (ks. liitetaulukko 2).

5 LAKISÄÄTEINEN ELÄKETURVA KESKEINEN TULONLÄHDE

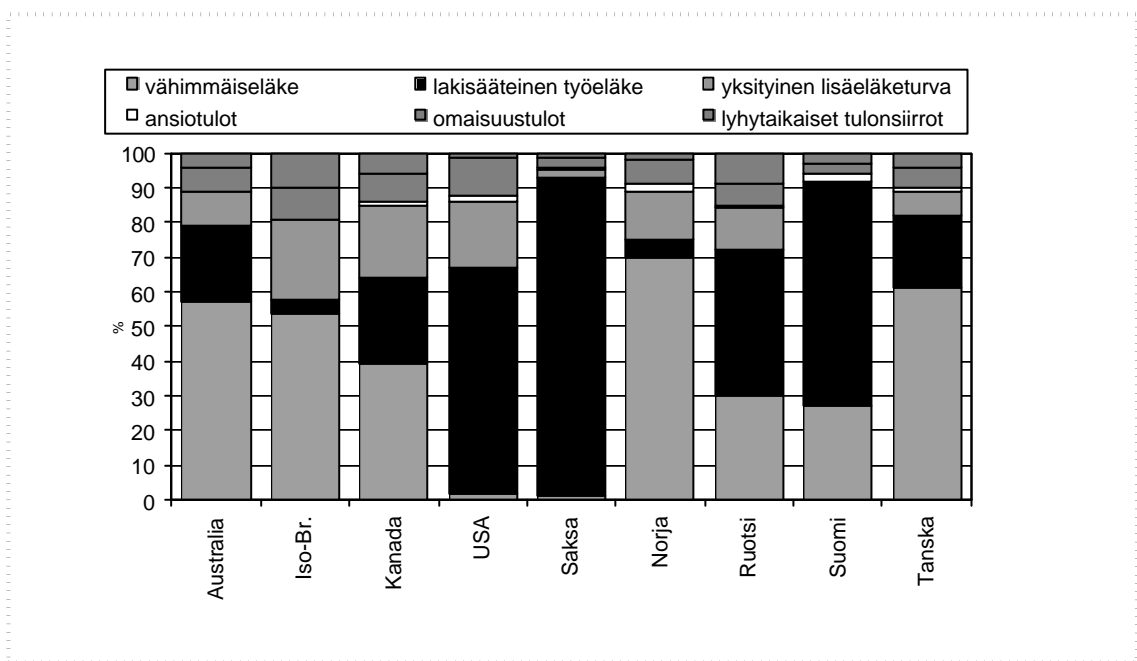
Eläkeläisten tulorakennetta voidaan analysoida usealla eri tavalla. Valtaosassa aiempia tutkimuksia on pääsääntöisesti tarkasteltu keskimääräisiä tulo-osuuksia. Kuviossa 7 on noudatettu ko. lähestymistapaa. Keskiarvotarkastelun heikkoutena on, että se ei kerro mitään eri tulotasolla elävien eläkeläisten tulorakenteesta. Tästä syystä kuvioissa 8 ja 9 on tarkasteltu vielä erikseen alimpaan (pientuloisimpaan) tulonsaajaviidennekseen ja ylimpään (suurituloisimpaan) kvintiiliin kuuluvien eläkeläisten tulonmuodostusta.

Monissa maissa eläkejärjestelmien viimeaikaisten muutosten tavoitteena on ollut kaventaa julkisten ja lisätä yksityisten tuloerien osuutta eläkeläisten tulopaketeissa (Casey & Yamada 2002). Ko. reformit näkyvät eläkeläisten tulorakenteessa vasta useiden vuosien kuluttua. Kuvioiden 7, 8 ja 9 tarkastelu koskee reformeja edeltänyttä aikaa eli vuotta 1995.

Seuraavissa tulopakettitarkasteluissa ansiotulot koostuvat palkka- ja yrittäjä-tuloista. Omaisuustuloihin sisältyvät mm. korko- ja osinkotulot, vuokratulot ja tekijänoikeuspalkkiot. Tulonsiirrot muodostuvat lyhytaikaisista lähinnä työttömyyden ja sairauden perusteella maksettavista sosiaalietuuksista sekä tarveharkintaisesti myönnettävistä avustuksista. Vähimmäiseläketurvaan on sisällytetty vähimmäiseläkejärjestelmistä maksettavat vähimmäistoimeentulon turvaavat etuudet. Lakisääteiset työeläkkeet kattavat työeläkejärjestelmistä maksettavat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet. Yksityinen lisäeläketurva koostuu lakisääteistä eläketurvaa täydentävistä tai korvaavista työmarkkinoilla kollektiivisesti tai työnantajakohtaisesti sovitusta lisäeläkkeistä sekä muusta yksityisestä vapaaehtoisesta eläketulosta. Tulopakettianalyysissä kuvataan em. tulonlähteiden keskimääräistä prosentuaalista osuutta eläkeläiskotitalouden bruttotuloista.

Lakisääteisen eläketurvan jako vähimmäiseläkkeisiin ja lakisääteisiin työeläkkeisiin edellytti LIS-aineiston eläkemuuttujien muokkaamista joidenkin maiden osalta. USA:n aineistossa vanhuksille maksettava tarveharkintainen toimeentuloavustus siirrettiin tarveharkintaisista sosiaalietuuksista vähimmäiseläketurvaan kuuluvaksi. Yleinen kaikille tarveharkinnan perusteella maksettava toimeentulotuki jätettiin kuitenkin tulonsiirtoihin. Rautatieläisten eläkejärjestelmien perusteella maksettavat etuudet luokiteltiin lakisääteiseen työeläketurvaan kuuluviksi. Ruotsin aineistossa yleinen ansiosidonnainen lisäeläke – ATP – siirrettiin vähimmäiseläketurvasta työeläketurvaan. Saksan kohdalla

julkisen sektorin työeläkelakien mukaan maksettavat etuudet ja eläkkeet siirrettiin vähimmäiseläketurvasta lakisääteiseen työeläketurvaan. Virkamiesten ns. Beamte eläkkeet oli jo alunperin sisällytetty työeläkkeisiin. Saksassa ei vielä vuonna 1995 ollut käytössä vanhuksille maksettavaa virallista minimieläkettä, mutta toimeentulotuki on usein palvellut tässä roolissa vähävaraisia eläkeläistalouksia. Tästä syystä Saksan aineistossa toimeentulotuki – sozialhilfe – siirrettiin tulonsiirroista vähimmäiseläketurvaan. Norjan LIS-aineistossa koko kansanvakuutus – folketrygd – on luokiteltu virheellisesti vähimmäiseläkkeeksi yhden muuttujan alle. Kansanvakuutus on kuitenkin selkeästi jaettavissa peruseläkkeeseen – grunnpensjon – , mahdolliseen eläkelisään – saertillegg – ja työansioden mukaan karttuvaan lisäeläkkeeseen. Peruseläke ja eläkelisä muodostavat yhdessä vähimmäiseläkkeen – minstepensjon (Laitinen-Kuikka & Bach 1999). Vaikka em. eläkeosat maksetaankin edunsaajalle yhtenä eläkkeenä, olisi aiempien ansiotulojen mukaan karttuva lisäeläke koodattava Norjan aineistossa omaksi muuttujaksi, jolloin se olisi siirrettävissä työeläkkeiden alle. Nyt lisäeläke on jätettävä vähimmäiseläketurvaan.

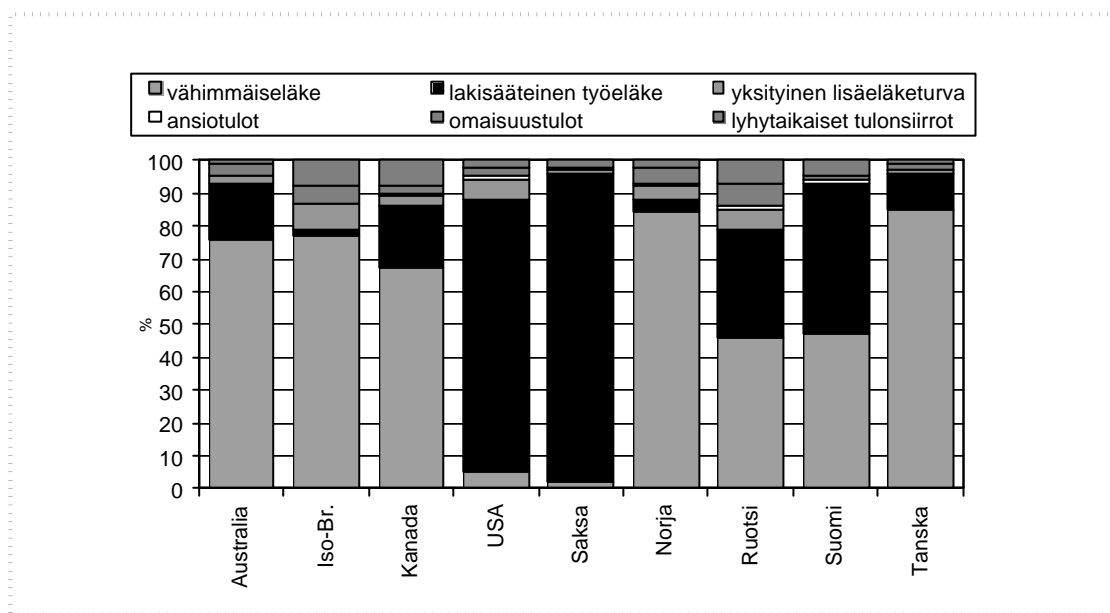
Kuvio 7. Eläkeläistalouden keskimääräinen tulopaketti vuonna 1995, %.

Kuvio 7 osoittaa, että eläkeläistalouksien tulorakenne ei ole yhdenmukainen vertailtavissa maissa. Vähimmäiseläkkeet toimivat tärkeimpänä yksittäisenä

tulonlähteenä – osuus yli 50 prosenttia kotitalouden bruttotuloista – Australiasa, Isossa-Britanniassa, Norjassa ja Tanskassa. Norjan kohdalla vähimmäiseläkkeiden verrattain korkeaa osuutta selittää osaltaan työansioiden mukaan kartuttavan lisäeläkkeen sijoittuminen vähimmäiseläkkeisiin.

Lakisääteiset työeläkkeet ovat ensisijainen tulonlähde amerikkalaisille, saksalaisille ja suomalaisille eläkeläistalouksille. Kanadassa ja Ruotsissa eri eläketulokomponenttien osuudet ovat jakautuneet tasaisimmin. Yksityiseksi luokiteltavat tuloerien – tuotannontekijätulot ja yksityiset lisäeläkkeet – rooli korostuu brittiläisten, kanadalaisten ja amerikkalaisten tulopaketeissa. Lyhytaikaiset tulonsiirrot ovat puolestaan hivenen tärkeämpi tulonlähde Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa kuin muissa vertailun maissa.

Kuviosta 7 nähdään, että vertailtavista maista Australian ja Tanskan tulorakenne muistuttaa toisiaan. Mikäli vähimmäiseläkkeet ja lakisääteiset työeläkkeet yhdistetään lakisääteisen eläketurvan kokonaisuudeksi, maiden tulorakenne muuttuu yhtenäisemmäksi. Lakisääteiset eläkkeet muodostavat näin ollen valtaosan eläkeläisten tuloista vertailtavasta maasta riippumatta.

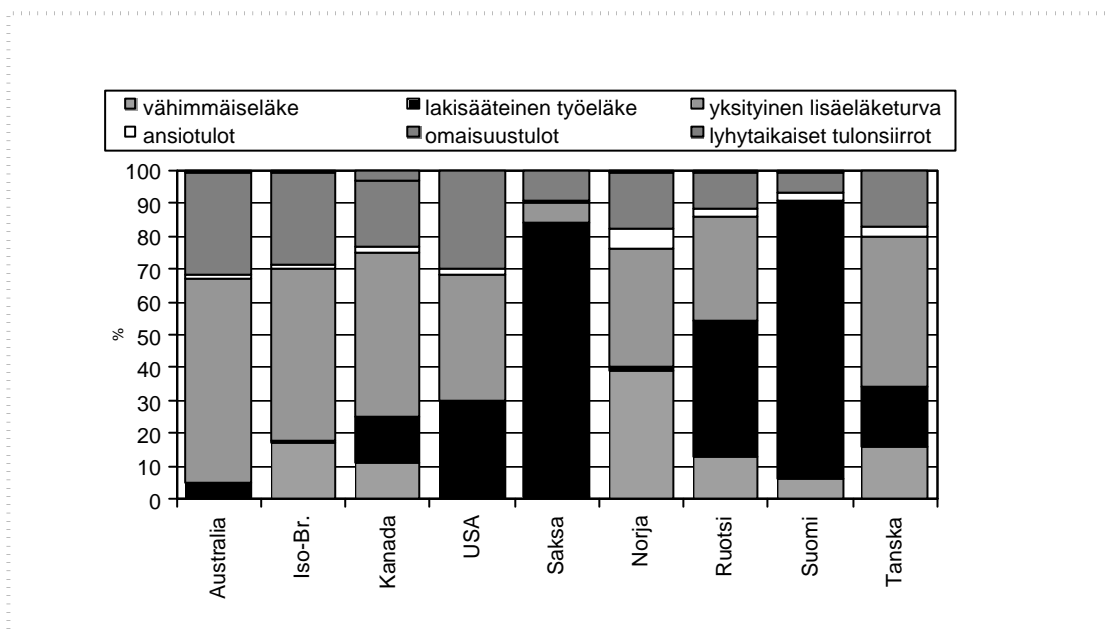
Kuvio 8. Alimpaan kvintiiliin kuuluneiden eläkeläistalouksien tulopaketti vuonna 1995, %.

Kuviossa 8 on tarkasteltu pienituloisimpaan tulonsaajaviidennekseen luokiteltujen eläkeläistalouksien tulonmuodostusta. Valtaosassa tutkittavista maista köyhimpien eläkeläisten tulot rakentuvat vähimmäiseläkkeiden varaan.

Vain USA:ssa ja Saksassa lakisääteisten työeläkkeiden osuus on alimmassa kvintiilissä vähimmäiseläkkeitä huomattavasti korkeampi. Suomi poikkeaa pienituloisimpien eläkeläisten kohdalla muista vertailun maista siinä, että vähimmäiseläkkeet ja lakisääteiset työeläkkeet muodostavat lähes yhtä suuren osan bruttotuloista.

Kuvioiden 7 ja 8 vertailu osoittaa, että tuotannontekijätulojen – ansio- ja omaisuustulojen – ja yksityisten lisäeläkkeiden osuus bruttotuloista näyttää alimman kvintiilin kohdalla jäävän huomattavasti pienemmäksi. Lyhytaikaiset tulonsiirrot tuovat keskiarvotarkasteluun verrattaessa hieman enemmän lisätuloa alimmassa kvintiilissä olleille –australialaisia, brittiläisiä ja tanskalaisia eläkeläistalouksia lukuun ottamatta.

Mikäli lakisääteistä eläketurvaa tarkasteltaisiin jälleen yhtenä kokonaisuutena, pienituloisimpien eläkeläisten tulot näyttäisivät rakentuvan lähes yksinomaan lakisääteisistä eläkkeistä. Muiden tulonlähteiden osuus jää lakisääteisiin eläkkeisiin verrattaessa vaatimattomaksi.

Kuvio 9. Ylimpään kvintiiliin kuuluneiden eläkeläistalouksien tulopaketti vuonna 1995, %.

Hyvätuloisimpien eläkeläistalouksien tuloista valtaosa koostuu yksityisistä tuloeristä – omaisuustulosta ja yksityisistä lisäeläkkeistä. Näin on erityisesti anglosaksimaissa. Esimerkiksi australialaisten eläkeläisten toimeentulo rakentuu lähes yksinomaan yksityisten tuloerien varaan. Pohjoismaista yksityiset

tuloerät ovat keskeisimmässä roolissa norjalaisten ja tanskalaisten tulopake-teissa. Saksassa ja Suomessa lakisääteiset työeläkkeet ovat sitä vastoin tärkein yksittäinen ja myös lähes ainoa merkittävä tulonlähde ylimmässä tulo-kvintiilissä oleville eläkeläistalouksille. Ruotsalaiseläkeläisten tulopaketissa eri eläketulokomponentit jakautuvat tasaisimmin. Vähimmäiseläkkeiden osuus jää ylimmässä kvintiilissä alimpaan kvintiiliin ja keskiarvotarkasteluun verrattaessa vaatimattomaksi. Poikkeuksina kuviosta 9 erottuvat norjalaiset eläkeläistalou-det, joille vähimmäiseläkkeet tuovat lisätuloa. Norjan poikkeavuutta selittää osaltaan ansiotulojen mukaan kartuttavan lisäeläkkeen luokittuminen Norjan aineistossa vähimmäiseläkkeeksi.

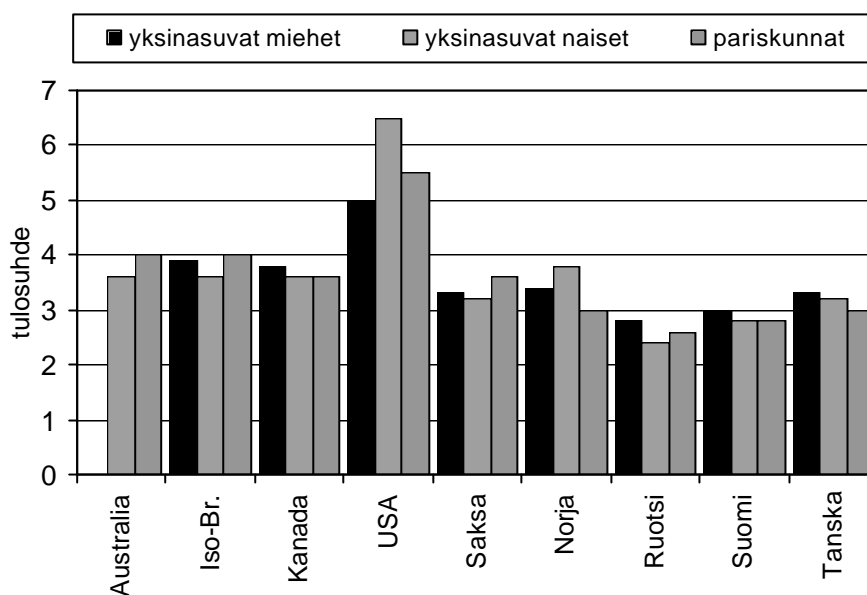
Lyhytaikaiset tulonsiirrot eivät juurikaan täydennä varakkaimpien eläkeläis-ten tuloja. Myöskään ansiotulojen osuus ei ole pienituloisempiin eläkeläistalo-uksiin verrattaessa korkeampi. Tulosta selittää osaltaan käytössä ollut eläke-läistalouden määritelmä, joka rajaa tarkastelun ulkopuolelle korkeisiin ansiotu-loihin yltäneet taloudet. Kuviot 7, 8 ja 9 osoittavat odotetusti sen, että eri tulon-jaollisessa asemassa olevien eläkeläistalouksien tulorakenne on erilainen.

6 ELÄKELÄISMIESTEN TULOT JAKAUTUNEET EPÄTASAISIMMIN

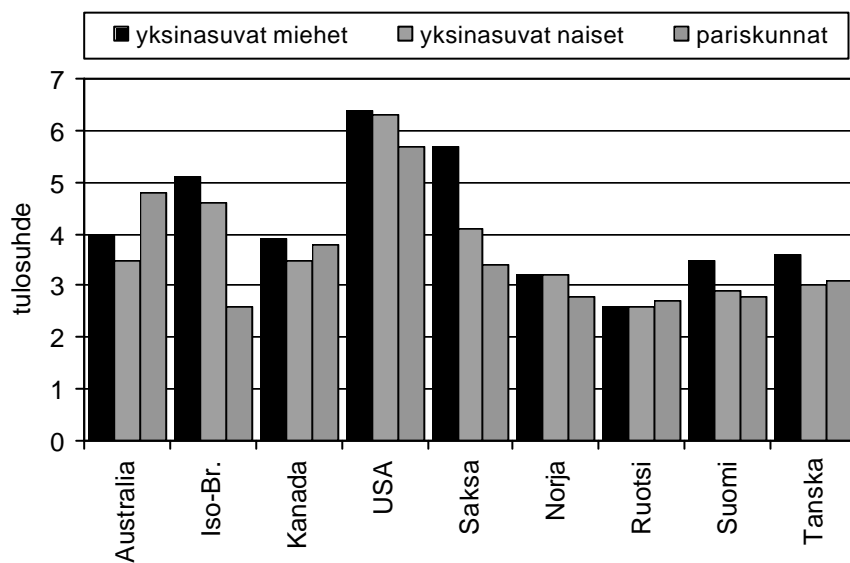
Mikäli em. eläkereformien tavoitteet toteutuvat, rakentuu eläkeläisten toimeentulo tulevaisuudessa nykyistä enemmän yksityisten tuloerien – yksityisten lisäeläkkeiden kuin myös ansio- ja omaisuustulojen – varaan. Kolikon kääntopuolelle jäävät ne eläkeläistaloudet, joille vähimmäiseläkkeet ja muu viimesijainen toimeentuloturva muodostaa elämisen perustan. Voidaan siis olettaa, että eläkeläisväestön tuloerot kasvavat.

Kuvioissa 10 ja 11 on kuvattu eläkeläisväestön tuloeroja tarkastelemalla kuinka moninkertaiset käytettävissä olevat tulot ylimpään tulokvintiiliin kuuluvilla on alimpaan tulokvintiiliin nähden. Käytettävissä olevien tulojen ero oli vuonna 1985 suurin USA:ssa – perherakenteesta riippumatta. Esimerkiksi ylimpään tulokvintiiliin kuuluneiden yksinasuvien amerikkalaisnaisten käytettävissä olevat tulot olivat lähes seitsenkertaiset pienituloimpien eläkeläisnaisten tuloihin verrattuna. Ruotsi ja Suomi olivat totuttuun tapaan tasaisimman tulonjaon maat; pienituloimpien eläkeläisten tulot olivat noin kolme kertaa suurituloimpien tuloja pienemmät. Kanadassa, Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa eläkeläismiesten tulot jakautuivat naisiin ja pariskuntiin verrattaessa epätasaisemmin.

Kuvioiden 10 ja 11 vertailu osoittaa, että erityisesti eläkeläismiesten tuloerot ovat kasvaneet tarkasteluvuosien välillä. Miesten tuloerot ovat kasvaneet voimakkaimmin Isossa-Britanniassa, USA:ssa ja Saksassa. Naisten ja pariskuntien kohdalla tuloeron kasvu on ollut maltillisempaa. Norja on vertailun ainoa maa, jossa sekä miesten, naisten että pariskuntien tuloerot ovat vähentyneet. Suomi oli 1990-luvun puolivälissä tulonjaollisesti lähempänä Tanskaa ja Norjaa kuin Ruotsia, jossa tulonjako säilyi vertailun tasaisimpana.

Kuvio 10. Ylimpään ja alimpaan kvintiiliin kuuluvien käytettävissä olevien tulojen suhde² vuonna 1985 (OECD:n uusi asteikko).

Kuvio 11. Ylimpään ja alimpaan kvintiiliin kuuluvien käytettävissä olevien tulojen suhde vuonna 1995 (OECD:n uusi asteikko).

² Tulosuhte kertoo, kuinka moninkertaiset ylimpään tulokvintiiliin kuuluvien käytettävissä olevat tulot ovat alimpaan kvintiiliin kuuluvien tuloihin verrattuna. Australialaisten yksinasuvien miesten tulosuhteita ei ole esitetty kuviossa 10, sillä vuonna 1985 yksikään heistä ei sijoittunut ylimpään kvintiiliin.

7 NÄKÖKULMIA TULEVIIN TUTKIMUKSIIN

Eläkeläisväestön taloudellisen hyvinvoinnin tutkiminen edellyttää jatkossa nykyistä monipuolisempia aineistoja (ks. Casey & Yamada 2002, 29; Yamada 2002, 26). Jotta kuva eläkeläisten toimeentulosta ei jäisi pelkäksi matematiikaksi, numeroiden taakse olisi saatava tietoa siitä, millaisena eläkeläiset itse kokevat oman taloudellisen tilanteensa. Askeleen parempaan suuntaan tarjoaa European Community Household Panel -aineisto (ECHP), jonka kerääminen aloitettiin vuonna 1994. Tällöin mukaan tulivat silloiset EU:n 12 jäsenmaata. Itävalta liittyi projektiin vuonna 1995 ja Suomi 1996 (ks. <http://forum.europa.eu.int/irc/dsis/echpanel/info/data/information.html>). ECHP -aineiston vahvuutena on, että tulojen ohella se sisältää tietoa aineellisista resursseista, jotka auttavat määrittelemään paremmin eläkeläisten elintason. Juuri eläkeläisten kohdalla voidaan olettaa, että pienet tulot eivät aina automaattisesti yhdisty alhaiseen elintasaan. Tulojen ja aineellisten resurssien lisäksi kyselylomakkeeseen on sisällytetty subjektiivista hyvinvointia arvioivia kysymyksiä. Eläkeläisen oma arvio taloudellisesta tilanteestaan on tärkeä, sillä tulojen ja aineellisten resurssien perusteella saatava kuva voi poiketa suurestikin henkilön subjektiivisesta kokemuksesta.

EU:n ohella kansainvälisiä paneeliaineistoja on alettu kerätä eri tutkijaverkostojen toimesta. Vuonna 2002 käynnistynyt CLARA-projekti – Comparative Lifetime Analysis and Research on Ageing – on yksi mielenkiintoisimmista meillä olevista paneeliaineistoon perustuvista hankkeista. Ko. projekti tuottaa elinkaariajattelumallia hyväksikäyttäen vertailutietoa brittiläisten, saksalaisten, ruotsalaisten ja amerikkalaisten taloudellisesta tilanteesta ennen ja jälkeen eläkkeelle jäämisen (ks. <http://www.lse.ac.uk/collections/CLARA/Default.htm>).

KIRJALLISUUS

Casey, Bernard & Yamada, Atsuhiko (2002). Getting older, getting poorer? A study of the earnings, pensions, assets and living arrangements of older people in nine countries. OECD Labour market and social policy occasional papers N° 60.

Gillion, Colin, Turner, John, Bailey, Clive & Latulippe, Denis (2000). Social security pensions. Development and reform. Geneva, ILO.

Laitinen-Kuikka, Sini & Bach, Jarna (1999). Eläketurva muissa maissa. Helsinki. Hakapaino Oy.

Mäkinen, Tiina (2001). Eläkeläisten tulonmuodostus yhdeksässä OECD-maassa vuonna 1995. Eläketurvakeskuksen raportteja 2001:24. Helsinki: Hakapaino Oy.

– (2002). Julkista vai yksityistä? Eläketulon rakenteen ja tason kansainvälinen vertailu. Eläketurvakeskuksen raportteja 2002:29. Helsinki: Hakapaino Oy.

OECD (2001). Ageing and Income. Financial resources and retirement in 9 OECD countries. Paris. OECD.

Ruspini, Elisabetta (2000). Women and Poverty: a New Research Methodology. Teoksessa Gordon, D. & Townsend, P. (toim.) Breadline Europe. The Measurement of Poverty. Bristol: Polity Press, 107–140.

Uusitalo, Hannu, Sallila, Seppo & Hagfors Robert (2003). Eläkeläiskotitalouksien toimeentulo. Teoksessa Hagfors, Robert, Hellsten, Katri, Ilmakunnas, Seija & Uusitalo, Hannu (toim.) Eläkeläisten toimeentulo 1990-luvulla. (Tulos).

Yamada, Atsuhiko (2002). The evolving retirement income package: trends in adequacy and equality in nine OECD countries. OECD Labour market and social policy occasional papers N° 63.

LIITTEET

Liitetaulukko 1. Eläkeläistalouksia vuosina 1985 ja 1995.

	65 vuotta täyttäneiden eläkeläistalouksien lukumäärä (osuus kaikista talouksista, %)	
	1985	1995
Australia	824 190 (15.9)	953 843 (15.0)
Iso-Br.	4 917 024 (22.9)	5 382 824 (22.2)
Kanada	1 138 390 (14.0)	1 961 755 (16.6)
USA	13 810 872 (15.8)	16 457 771 (16.2)
Saksa	5 916 597 (22.7)	8 436 795 (24.2)
Norja	360 033 (21.1)	427 104 (21.5)
Ruotsi	856 674 (25.0)	1 017 717 (23.3)
Suomi	358 436 (17.2)	450 731 (19.7)
Tanska	443 739 (20.3)	486 816 (21.6)

Liitetaulukko 2. Eläkeläistalouksien rakenne vuosina 1985 ja 1995.

	65 vuotta täyttäneiden eläkeläistalouksien rakenne, %					
	yksinasuvia miehiä		yksinasuvia naisia		pariskuntia	
	1985	1995	1985	1995	1985	1995
Australia	11.0	15.0	39.0	39.0	43.0	44.0
Iso-Br.	13.0	14.0	40.0	42.0	40.0	42.0
Kanada	11.0	13.0	38.0	42.0	41.0	42.0
USA	10.0	13.0	45.0	43.0	35.0	40.0
Saksa	10.0	8.0	50.0	54.0	35.0	36.0
Norja	13.0	14.0	50.0	50.0	32.0	35.0
Ruotsi	20.0	17.0	44.0	47.0	36.0	36.0
Suomi	11.0	12.0	55.0	52.0	29.0	35.0
Tanska	16.0	16.0	51.0	51.0	33.0	33.0